

บทที่ 2

แนวความคิดเกี่ยวกับหลักการพิสูจน์จนสิ้นความสงสัย ตามสมควรในคดีอาญา

โดยที่ในการดำเนินคดีอาญาไม่ว่าจะเป็นระบบไต่สวนหรือกล่าวหา นั้น ศาลพิพากษา ลงโทษจำเลยจนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำความผิดจริง และจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น ซึ่งหากมีข้อสงสัยว่าจำเลยกระทำความผิดจริงหรือไม่ ศาลจะพิพากษาให้ยกประโยชน์แห่ง ความสงสัยให้จำเลย ทั้งนี้ ในบทที่ 2 จะเป็นการศึกษาแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับหลักการพิสูจน์ จนสิ้นความสงสัยตามสมควรในคดีอาญาเพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาในบทที่ 3 และ 4 ต่อไป

2.1 ระบบการค้นหาความจริงในคดีอาญา

ระบบการดำเนินคดีอาญา เป็นกระบวนการในการค้นหาความจริงของแต่ละองค์กร ในกระบวนการยุติธรรมที่มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ เพื่อเป็นการค้นหาความจริงและนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้ถูกต้องและรวดเร็วมากที่สุด ด้วยเหตุผลที่ว่า “การอำนวยความสะดวกยุติธรรมที่ ล่าช้าย่อมเป็นการปฏิเสธความยุติธรรม” ย่อมเท่ากับว่าเป็นการสูญเสียความเท่าเทียมกันหรือเป็น การลดทอนสิทธิเสรีภาพของประชาชน ซึ่งระบบกฎหมายในภาคพื้นยุโรปมุ่งที่จะค้นหาความจริง พนักงานอัยการและผู้พิพากษาจะทำหน้าที่ช่วยกันค้นหาความจริงและศาลจะพิพากษาตามความ จริงที่ค้นพบ อัยการจะไม่มีฐานะเป็นคู่ความเท่าเทียมกับจำเลย แต่จะทำงานร่วมกันกับศาล มี ลักษณะการดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็น “ระบบไต่สวน” ซึ่งจะมีความแตกต่างกับระบบกฎหมาย ของประเทศอังกฤษ ที่การดำเนินกระบวนการพิจารณาพนักงานอัยการอยู่ในฐานะ ที่เท่าเทียมกับ จำเลย โดยศาลวางตัวเป็นกลาง มีลักษณะการดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็น “ระบบกล่าวหา” และเมื่อพิจารณาถึงระบบการดำเนินคดีอาญา ในประเทศต่างๆ ทั่วโลกมีวิวัฒนาการมาจากระบบ การดำเนินคดีอาญาที่สำคัญ¹ 2 ระบบ สามารถจำแนกได้เป็น 2 ระบบดังนี้

2.1.1 ระบบไต่สวน (Inquisitorial System)

2.1.2 ระบบกล่าวหา (Accusatorial System)

¹ กุลพล พลวัน, การบริหารกระบวนการยุติธรรม, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2544), น. 12.

2.1.1 ระบบไต่สวน

ระบบไต่สวนพิจารณาได้วิวัฒนาการมาจากระบบกล่าวหา มีที่มาจากกลุ่มประเทศภาคพื้นยุโรป เช่น ฝรั่งเศส เยอรมัน เป็นต้น ซึ่งใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรหรือระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) ซึ่งมีที่มาจากระบบกฎหมายโรมัน ในระบบไต่สวนไม่ใช้วิธีการให้ผู้เสียหายซึ่งเป็นราษฎรทำหน้าที่เป็นโจทก์ฟ้องกล่าวโทษผู้กระทำผิด แต่จะให้เจ้าหน้าที่รัฐทำหน้าที่เป็นโจทก์แทน ซึ่งปัจจุบันปกติก็คือ พนักงานอัยการนั่นเอง สาระสำคัญของระบบไต่สวนสรุปได้ ดังนี้

ในทางทฤษฎียอมรับกันว่าระบบไต่สวนมีที่มาจากศาลของคริสต์ศาสนิกายคาทอลิกในสมัยกลาง ซึ่งทางศาสนาจักรโดยเฉพาะอย่างยิ่งสันตะปาปาแห่งกรุงโรม มีอิทธิพลเหนือฝ่ายอาณาจักรคือ กษัตริย์หรือเจ้าผู้ครองนครต่าง ๆ ในสมัยกลาง ศาลศาสนาของยุโรปมีวิธีการพิจารณาคดีผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายของทางศาสนาด้วยวิธีการซักฟอกพยานในรูปของคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องกับคดีโดยตรง คือ พระผู้ทำการไต่สวนกับผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ถูกไต่สวนโดยไม่ต้องมีผู้พิพากษาเป็นคนกลาง ตามระบบไต่สวน ศาลไม่ได้ทำหน้าที่วางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัดเหมือนระบบกล่าวหาแต่จะทำหน้าที่ค้นหาความจริงด้วยตัวเอง การที่มุ่งแต่จะค้นหาความจริงเพื่อเอาผลที่จะได้รู้ถึงข้อเท็จจริงเพื่อเอาผลที่จะได้รู้ถึงข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นจึงนำไปสู่การใช้วิธีทรมานจำเลยด้วยประการต่าง ๆ เช่น คู่ความจะทำกันแบบพิสูจน์แบบดำนํ้า ลุยไฟ บวงสรวงสาบานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือจำนวนพยานว่าใครจะมากกว่ากัน เพื่อให้จำเลยยอมรับสารภาพและเล่าข้อเท็จจริงทั้งหมดให้ผู้ชำระความฟัง การพิจารณาอาจกระทำกลับหลังจำเลย คือ การสืบพยานอาจทำโดยจำเลยไม่มีโอกาสรู้เห็นก็ได้ เพราะถือว่าผู้ชำระความสามารถให้ความยุติธรรมและคุ้มครองสิทธิให้จำเลยอยู่แล้ว²

ต่อมาเมื่อระบบการทรมานจำเลยหมดไป นักกฎหมายเริ่มค้นหาความจริงโดยทางพยานหลักฐานระบบนี้ก็คลี่คลายไปในทางค้นหาความจริงโดยมีการนำพยานมาสืบ แต่ยังคงเอกลักษณ์เดิมอยู่ คือศาลมีหน้าที่ค้นหาความจริงจากพยานหลักฐานต่าง ๆ ทั้งที่คู่ความนำเสนอต่อศาลหรือศาลเห็นสมควรเรียกมาเอง ดังนั้น ในระบบไต่สวนศาลจึงมีบทบาทอย่างสูงในการแสวงหาพยานหลักฐานและควบคุมการไต่สวนเอง คนอื่นหากจะซักถามพยานต้องได้รับอนุญาตจากศาลเสียก่อนการพิจารณาคดีในระบบไต่สวนมิใช่การต่อสู้คดีกันระหว่างคู่ความ แต่

²Catherine Elliot and Frances Quinn, English Legal System, Third Edition (Harlow: Pearson Education, 2000), p. 237.

เป็นการต่อสู้กันระหว่างจำเลยกับรัฐปกติกการพิจารณาคดีมิได้กระทำโดยเปิดเผย และใช้การพิจารณาจากเอกสารมากกว่าการเบิกความของพยานบุคคล³

ในระบบไต่สวนนี้ศาลจะมีบทบาทในการดำเนินคดีอย่างสูง ผิดกับในระบบกล่าวหาที่ศาลมีบทบาทน้อยมาก เพราะต้องวางตัวเป็นกลาง กล่าวคือ ในระบบไต่สวนศาลจะทำหน้าที่ค้นหาความจริงด้วยตนเองตั้งแต่ชั้นสอบสวนตลอดมาจนกระทั่งการดำเนินคดีในศาล การฟ้อง การต่อสู้และให้การปกติกกระทำโดยศาลซึ่งจะให้พยานเล่าเรื่องจนจบแล้วศาลจะซักถามเพิ่มเติมในภายหลัง ทนายจะซักถามพยานได้ก็โดยขอให้ศาลเป็นผู้ถามให้ โดยที่ระบบไต่สวนเน้นในเรื่องการค้นหาความจริงเป็นหลัก ดังนั้น กฎเกณฑ์ในการดำเนินคดี เช่น การสืบพยาน การดำเนินการต่าง ๆ ในศาลจึงยืดหยุ่นกว่าระบบกล่าวหาและไม่ได้ให้ความสำคัญในหลักการเท่าเทียมกันระหว่างโจทก์และจำเลยในศาล เพราะเป็นการต่อสู้คดีระหว่างจำเลยกับรัฐโดยตรง ดังนั้นการฟ้องคดีอาญาจึงต้องกระทำในนามของรัฐ ราษฎรมีบทบาทในการฟ้องคดีอาญาเองอย่างจำกัด⁴

ตามระบบไต่สวนถือว่าเป็นหน้าที่ของรัฐแสวงหาความจริง และให้ความเป็นธรรมแก่จำเลยอยู่แล้ว ดังนั้น การพิจารณาคดีจึงอาจทำลบล้างจำเลยได้ และคู่ความคือทนายจำเลยและอัยการมีบทบาทในคดีอาญาน้อยมาก เพราะบทบาทจะตกอยู่กับผู้พิพากษาเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น ทนายความจึงมีบทบาทจำกัดยิ่งในการซักถามพยาน ซึ่งต่างกับระบบกล่าวหาที่พนักงานอัยการซึ่งเป็นทนายแผ่นดินกับทนายความของเอกชนจะมีบทบาทอย่างสูงในการดำเนินคดีและการซักถามพยานในศาล⁵

ปัจจุบันนานาประเทศเลิกใช้ระบบการดำเนินคดีอาญาแบบไต่สวนแล้ว เพราะเห็นว่าการดำเนินคดีอาญาตามระบบนี้ผู้พิพากษามีอำนาจมากเกินไป มักมีอคติความลำเอียง และมักรู้สึกตนว่าเป็นองค์กรที่มีหน้าที่ปราบปราม เพื่อลดอำนาจของผู้พิพากษาและขจัดข้อผิดพลาด

³ไอศถ โกสิน, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานงานส่งเสริมงานตุลาการ กระทรวงยุติธรรม, 2538), น. 4.

⁴กุลพล พลวัน, “การพิจารณาคดีระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนในกฎหมายไทย” ในเอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง กระบวนการยุติธรรมในระบบไต่สวนและระบบกล่าวหา : การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบ สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายอัยการและสถาบันกฎหมายอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด. พุศิจิกายน 2525, น. 14.

⁵ไอศถ โกสิน, อ่าวแล้ว เจริญธรรมที่ 3, น. 5.

ดังกล่าวจึงได้มีการตัดอำนาจผู้พิพากษาในส่วนที่เกี่ยวกับการสอบสวน ฟ้องร้อง มาให้องค์กรอีก
องค์กรหนึ่ง คือ พนักงานอัยการเป็นผู้ใช้ ส่วนศาลก็คงเหลือแต่อำนาจพิจารณาผู้พิพากษาคดี⁶

2.1.2 ระบบกล่าวหา

หลักการของระบบกล่าวหา มีวิวัฒนาการจากการแก้แค้นกันระหว่างผู้กระทำ
ความผิดกับผู้เสียหายโดยผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดด้วยตนเอง แล้ว
รวบรวมพยานหลักฐานมานำสืบพิสูจน์ความผิดของจำเลยในศาล ส่วนศาลหรือผู้พิพากษาจะ
วางตัวเป็นกลางโดยเคร่งครัด

ดังนั้น ในระบบกล่าวหาจึงแบ่งบุคคลในคดีออกเป็น 3 ฝ่าย คือ ผู้เสียหายซึ่งทำ
หน้าที่เป็นโจทก์จำเลย และศาล เหตุผลที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะมีแนวความคิดมาจากการพิจารณาคดี
ในสมัยโบราณ ซึ่งใช้วิธีทรมาน (trial by ordeal) และให้สองฝ่ายต่อสู้คดีกันเอง (trial by
battle) ส่วนศาลจะทำหน้าที่เป็นคนกลางหรือกรรมการ ต่อมาได้วิวัฒนาการมาเป็นการเอา
พยานมาพิสูจน์ความผิดของจำเลย โดยฝ่ายโจทก์จะเอาพยานที่เป็นพรรคพวกของตนมาเบิก
ความกล่าวหาจำเลย ส่วนจำเลยก็เอาพวกของตนมาเบิกความรับรองความบริสุทธิ์ของตนให้ศาล
ฟังแล้วตัดสินคดีไปตามน้ำนักพยานของแต่ละฝ่าย⁷

จากการที่ใช้วิธีการต่อสู้คดีกันเอง ระบบกล่าวหาจึงให้ความสำคัญอย่างสูงต่อ
หลักเกณฑ์ต่อไปนี้ คือ หลักการสันนิษฐานว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ให้ศาลเชื่อโดย
ปราศจากข้อสงสัยว่าจำเลยกระทำความผิดจริง จำเลยมีสิทธินำสืบพยานหลักฐานหักล้างพยาน
โจทก์เพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตน ถือหลักสำคัญว่าโจทก์และจำเลยมีฐานะในศาลเท่าเทียม
กัน แม้โจทก์จะเป็นพนักงานอัยการซึ่งทำหน้าที่ในนามของรัฐก็จะมีฐานะเท่ากับจำเลยซึ่งเป็น
ราษฎร ศาลหรือลูกขุน (Jury) จะวางตนเป็นกลางโดยเคร่งครัด ทำหน้าที่เหมือนกรรมการตัดสิน
กีฬา คอยควบคุมให้ทั้งสองปฏิบัติตามกฎหมายลักษณะพยานโดยเคร่งครัด การปฏิบัติผิด
หลักเกณฑ์อาจถูกศาลพิพากษายกฟ้องได้ มีหลักคุ้มครองสิทธิของจำเลยอย่างเคร่งครัด
โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพิจารณาคดีต้องกระทำต่อหน้าจำเลย การให้สิทธิซักค้านพยานโจทก์และ

⁶เข็มชัย ชุติวงศ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
นิติบรรณาการ, 2543), น. 1-2.

⁷วิชา ปิ่นวิระ, บทบาทของศาลในการพิจารณาคดีอาญา, (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), น. 37-38.

การให้สิทธิจำเลยที่จะมีทนายความคอยช่วยเหลือในการดำเนินคดี ศาลจะมีบทบาทค้นหาความจริงน้อยมาก เพราะถือว่าเป็นหน้าที่ของคู่กรณีจะฟ้องแสวงหาพยานมาแสดงต่อศาลด้วยตนเอง ดังนั้น บางครั้งในทางวิชาการจึงเรียกกันว่าระบบคู่ความ (Adversary System) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในคดีอาญาก็จะเข้าไปช่วยหาความจริงบ้างในบางกรณีที่จำเป็นอย่างยิ่งเท่านั้น เช่น ชักถามพยานเท่าที่จำเป็นเพื่อความเป็นธรรมแก่จำเลย และศาลจะชักเพื่อให้ข้อเท็จจริงชัดเจนยิ่งขึ้นเท่านั้น แม้ว่าบางกรณีคู่ความจะพ้องผลไม่เสนอพยานหลักฐานให้ศาลทราบ ศาลก็วางตัวเป็นกลางจะไม่แนะนำหรือช่วยเหลือโดยชักถามเพิ่มเติมหรือเรียกพยานมาสืบเอง

การดำเนินคดีระบบกล่าวหาที่มีที่มาจากประเทศอังกฤษและกลุ่มประเทศที่ใช้กฎหมายระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) เช่น สหรัฐอเมริกา นิวซีแลนด์ แคนาดา รวมทั้งกลุ่มประเทศอาณานิคม

ดังนั้น ประเทศที่ใช้ระบบกล่าวหา โจทก์ที่เป็นราษฎรผู้เสียหายหรือที่มีอัยการทำหน้าที่เป็นโจทก์จะมีบทบาทอย่างสูงในการดำเนินคดี เพราะต้องทำหน้าที่และหาพยานหลักฐานแล้วนำมาสืบพยานในศาลแต่ต้นจนจบ

ปัจจุบันระบบกล่าวหาหรือระบบไต่สวนเป็นเพียงทฤษฎีเท่านั้นแต่ในทางปฏิบัติทั้งประเทศที่ใช้ระบบกล่าวหาหรือระบบไต่สวน ต่างก็นำหลักเกณฑ์ของทั้งสองระบบมาใช้ในการพิจารณาคดีในศาลของตนมากยิ่งขึ้น เพื่อให้การพิจารณาคดีเป็นไปโดยสะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย ไม่มีประเทศใดกล่าวได้ว่าประเทศตนใช้ระบบใดระบบหนึ่งอย่างเด็ดขาด ดังเช่นฝรั่งเศส ซึ่งเป็นต้นแบบของระบบไต่สวนก็นำระบบลูกขุนของอังกฤษมาใช้ในประเทศตน แต่ในทางปฏิบัติไม่มีใครได้ผลดี เพราะลูกขุนของฝรั่งเศสไม่ไว้วางใจผู้พิพากษาในระบบไต่สวน และเกิดความเห็นใจและสงสารจำเลย จึงมักต่อรองกับผู้พิพากษาให้ลงโทษจำเลยสถานเบา มิฉะนั้นจะวินิจฉัยว่าจำเลยไม่ผิด อนึ่ง ต่อมาฝรั่งเศสได้มีวิธีการให้ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาทางอ้อม โดยฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญา เพื่อให้ศาลหยิบยกคดีอาญาที่เกี่ยวข้องกันมาพิจารณาด้วย ส่วนอังกฤษก็นำระบบการฟ้องคดีอาญาโดนรัฐจากฝรั่งเศสมาใช้ โดยมีพนักงานอัยการตำแหน่งที่เรียกว่า “Director of Public prosecution” (D.P.P) มาฟ้องคดีอาญาที่มีความสำคัญบางประเภท เป็นต้น⁸

⁸ กุลพล พลวัน, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 4, น. 15-16.

2.1.3 บทบาทในการค้นหาความจริงในคดีอาญาของศาลชั้นต้นในการพิจารณาคดี

การค้นหาความจริงในคดีอาญาของประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย เป็นการค้นหาความจริงโดยอาศัยความร่วมมือของทุกองค์กรในกระบวนการยุติธรรม กล่าวคือ องค์กรในชั้นสอบสวนฟ้องร้องเป็นบทบาทหน้าที่ของ พนักงานอัยการโดยมีตำรวจเป็นผู้ช่วย ในชั้นพิจารณาพิพากษาคดี เป็นบทบาทหน้าที่ของศาลในการค้นหาความจริง ทุกองค์กรต่างมีหน้าที่อำนวยความสะดวก รัฐจึงมีหน้าที่ร่วมกันในการค้นหาความจริงเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น โดยการทำงานของทุกองค์กรจึงไม่มีลักษณะเป็นปฏิปักษ์กับผู้กล่าวหา⁹ แต่ถึงแม้ว่าการค้นหาความจริงจะต้องอาศัยความร่วมมือขององค์กรในกระบวนการยุติธรรม บทบาทหลักในการค้นหาความจริงนั้นยังคงเป็นหน้าที่ของศาลในการค้นหาความจริง

ด้วยเหตุหน้าที่หลักในการค้นหาความจริงเป็นบทบาทของศาล ศาลจะต้องเป็นผู้ค้นหาความจริงด้วยตนเอง จากการศึกษาผู้เขียนได้จำแนกบทบาทของศาล ในการค้นหาความจริงโดยมีสาระสำคัญ 3 เรื่อง ดังนี้คือ

1. ศาลต้องมีความกระตือรือร้นในการค้นหาความจริง
2. ศาลต้องมีความเป็นกลางที่เป็นภาวะวิสัย
3. ศาลมีหน้าที่ตรวจสอบพยานหลักฐานและข้อเท็จจริง

1. ศาลต้องมีความกระตือรือร้นในการค้นหาความจริง

ในระบบกฎหมายของประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมาย การดำเนินคดีอาญาโดยองค์กรของรัฐกล่าวคือ การสอบสวนโดยพนักงานสอบสวน และการฟ้องร้องโดยพนักงานอัยการนั้น และเมื่อพนักงานอัยการได้ดำเนินการฟ้องร้องต่อศาลแล้ว ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสืบพยานในศาลนั้น ระบบการดำเนินคดีจะดำเนินไปตามแนวคิดตามระบบตรวจสอบข้อเท็จจริง¹⁰ หน้าที่เพื่อพิสูจน์ความจริงจึงตกอยู่แก่ศาลเท่านั้น ศาลจึงมีความกระตือรือร้นในการค้นหาความจริง ซึ่งหากศาลวางเฉยแล้วศาลก็จะมีบทบาทในการค้นหาความจริงใด เพราะฝ่ายผู้ถูกกล่าวหา หรือจำเลยไม่ได้มีหน้าที่ต้องพิสูจน์ หากเป็นเช่นนั้นย่อมไม่สามารถจะดำเนินการพิจารณาเพื่อนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษได้

⁹สมทรัพย์ นำอำนาจ, บทบาทของศาลในชั้นพิจารณากับการค้นหาความจริงในคดีอาญา (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), น. 13.

¹⁰สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, การนำรูปแบบการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมาพัฒนารูปแบบการพิจารณาคดีอาญาทั่วไป, 2548, น.18.

โดยหลักแล้วการพิจารณาคดีจะต้องทำด้วยความเป็นธรรมและรวดเร็ว เพราะจะมี ผลการรับฟังพยานหลักฐานของศาล ด้วยการพิจารณาคดีในศาลนั้นยึดถือหลักการตรวจสอบ อย่างแท้จริง หน้าที่เพื่อพิสูจน์ความจริงจึงควรแก่ศาลเท่านั้น โดยผู้พิพากษาต้องนั่งพิจารณาคดี อย่างครบองค์คณะและร่วมกันปรึกษาหารืออย่างจริงจังทันทีเมื่อเสร็จการพิจารณา การพิจารณาคดีในศาลควรดำเนินไปอย่างต่อเนื่องโดยองค์คณะของผู้พิพากษาชุดเดียวไปจนกระทั่งทำคำพิพากษา เพื่อให้การทำพิพากษาดังอยู่บนพื้นฐานของการค้นหาความจริง¹¹ ซึ่งทำให้สอดคล้องกับหลักในเรื่องจิตวิทยาทำให้การของพยานบุคคล ที่ว่าศาลที่จะวินิจฉัยข้อเท็จจริงในคดีจึงควรเป็นผู้ ที่ทำการสืบพยานต้องนั่งพิจารณาให้ครบองค์คณะ จะได้สังเกตอาการปฏิกิริยาของพยาน อันจะช่วย ให้การซักถามพยานมีความถูกต้อง โดยส่วนที่เกี่ยวกับ การสืบพยานในศาลก็เช่นเดียวกัน ศาลมี อำนาจค้นหาความจริงได้อย่างกว้างขวาง ศาลต้องมีบทบาทอย่างมากในการตรวจสอบ ข้อเท็จจริง โดยเป็นผู้ถามพยานเป็นหลัก หรือเรียกพยานหลักฐานอื่นมาสืบเพิ่ม เพื่อจะได้ทราบ รายละเอียดแห่งคดี โดยการซักถามและแสวงหาพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ บทบาทในการค้นหา ความจริงนั้นศาลจะทำในศาลหรือ นอกศาล เพื่อค้นหาความจริงจะเป็นไปโดยถูกต้องเที่ยงธรรม ศาลต้องวินิจฉัยคดี เหตุผลที่ได้มาจากการสืบพยาน ศาลจะรับฟัง คำให้การ พยานที่จดไว้ในชั้นสอบสวนหรือไต่สวนข้อมูลพ้อง ว่าเป็นคำให้การของพยานผู้นั้น

ในระบบประมวลกฎหมายศาลจะมีหน้าที่โดยตรงในการการค้นหาความจริง โดยเน้น หลักความเป็นอิสระในการฟังพยานหลักฐานเพื่อค้นหาความจริง โดยไม่จำเป็นต้องขึ้นกับผู้ใด และไม่มีระเบียบกฎเกณฑ์ในการรับฟังพยานหลักฐาน¹² ศาลจะมีดุลพินิจได้กว้างขวางและ ยืดหยุ่นได้มาก¹³ ประกอบกับผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยไม่มีหน้าที่ต้องค้นหาความจริง เพื่อพิสูจน์ว่า ตนมีคามผิดหรือบริสุทธิ์ หน้าที่เพื่อพิสูจน์ค้นหาความจริง จึงตกอยู่แก่ศาลเท่านั้น ศาลจึงมีความ กระตือรือร้นในการค้นหาความจริง ซึ่งหากศาลวางเฉยซึ่งบทบาทของศาลในการค้นหาความจริงนี้ สามารถแยกเป็นหลายอย่างเช่น ศาลมีหน้าที่ในการสืบพยานเอง โดยจะเป็นผู้ซักถามพยานด้วย ตัวศาลเอง เพื่อให้ทราบอาการปฏิกิริยาของพยานว่าเป็นจริงน่าเชื่อถือหรือมีพิรุธหรือไม่ ศาลมีหน้าที่

¹¹ รายงานการเสวนาทางวิชาการ, (2539, มีนาคม) “กระบวนการยุติธรรมจะร่วมมือ กันค้นหาความจริงในคดีอาญาได้อย่างไร,” บทบัญญัติ, เล่ม 52, ตอน 1, น. 133.

¹² สมทรัพย์ นำอำนวยการ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 9, น. 12.

¹³ เข็มชัย ชูติวงศ์, กฎหมายลักษณะพยาน (กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ, 2549), น. 2-3.

ไปเดินเผชิญสืบนอกศาล กรณีที่มีความจำเป็นที่เป็นเหตุให้พยานมาศาลไม่ได้ หรือเป็นวัตถุพยานที่ไม่สามารถนำมาศาลได้¹⁴

การดำเนินการเหล่านี้โดยศาลถือเป็นการแสดงความกระตือรือร้นของศาลหากไม่มีความกระตือรือร้นหรือศาลวางตัวเฉย ก็จะไม่ได้นำซึ่งความจริงที่ใกล้เคียงกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

2. ศาลต้องมีความเป็นกลางที่เป็นภาวะวิสัย

ศาลต้องมีความเป็นกลางที่เป็นภาวะวิสัยเพื่อให้คู่ความทั้ง 2 ฝ่ายได้รับความเป็นธรรมซึ่งระบบการดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหาผู้ถูกกล่าวหาเป็นประธานในคดี ผู้ถูกกล่าวหาจึงต้องมีสิทธิต่างๆในอันที่จะสามารถต่อสู้คดีได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ถูกกล่าวหาจะต้องได้รับทราบว่าเขาถูกกล่าวหาหรือถูกฟ้องอย่างไรเพื่อเขาจะได้มีโอกาสแก้ข้อกล่าวหาหรือให้การแก้ข้อกล่าวหาในการฟ้องได้ซึ่งขั้นตอนการพิจารณาในคดีของศาลเริ่มเมื่อศาลมีคำสั่งประทับฟ้องในวันพิจารณาคดีเมื่อโจทก์ทนายโจทก์และจำเลยมาอยู่พร้อมกันต่อหน้าศาลแล้วและศาลถือว่าเป็นจำเลยจริงให้ศาลอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟังโดยการพิจารณาคดีและสืบพยานในศาลในการซึ่งนำพยานหลักฐานศาลมีความเป็นอิสระอย่างเต็มที่โดยปราศจากหลักเกณฑ์การศาลใช้ดุลยพินิจซึ่งนำพยานหลักฐานด้วยซึ่ง บทบาทของศาลที่ต้องมีความเป็นกลางที่เป็นภาวะวิสัยนี้ไม่ใช่ลักษณะเป็นการวางเฉย ขาดความกระตือรือร้นไม่ดำเนินการใดๆ ในคดีเลย หากแต่เป็นการที่ศาลมีความยุติธรรมโปร่งใสดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยปราศจากอคติไม่เข้าข้างฝ่ายใด และเปิดโอกาสให้ฝ่ายผู้ถูกกล่าวหา หรือจำเลย ได้มีสิทธิและใช้สิทธิในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่นอกจากนี้ศาล ยังต้องมีหน้าที่คุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยไม่ได้ถูกละเมิดโดยกระบวนการพิจารณาด้วย¹⁵

บทบาทข้อนี้เป็นบทบาทของศาล ที่ต้องค้นหาความจริงในคดี โดยต้องให้ความเป็นธรรมแก่คู่กรณีทุกฝ่าย กล่าวคือ ทั้งฝ่ายผู้เสียหายหรือโจทก์ก็ต้องมีโอกาสดำเนินคดีได้อย่างเต็มที่ส่วนฝ่ายจำเลยต้องไม่ถูกมองเป็นเพียงวัตถุชิ้นหนึ่งในการดำเนินคดี จำเลยต้องได้รับการดำเนินคดีอย่างเต็มที่โดยจะได้รับการแนะนำชี้แจง และคุ้มครองในสิทธิของตนที่มีตามกฎหมายซึ่งบทบาทนี้ศาลจะมีความเป็นภาวะวิสัยสูงคือ ศาลสามารถค้นหาความจริงได้อย่างเต็มที่โดยไม่มีความเอนเอียงจากฝ่ายใดมาบิบบังคับได้

¹⁴ สมทรัพย์ นำอำนวย, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 9, น. 44.

¹⁵ คณิต ณ นคร, ฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2549), น. 41-42.

ความเป็นกลางที่เป็นภาวะวิสัยไม่ได้หมายถึงการวางเฉย หากแต่จะต้องกระตือรือร้นในการค้นหาความจริงด้วยใจที่เป็นกลางไม่เข้าข้างฝ่ายใด ศาลควรจะต้องดำเนินบทบาทในการค้นหาให้ได้ความจริงในคดีอาญาเพื่อจะได้ตรวจสอบและวินิจฉัยข้อเท็จจริง พร้อมแสดงเหตุผลแห่งคำวินิจฉัยได้อย่างถูกต้องตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งศาลอาจกระทำได้โดยซักถามข้อเท็จจริงจากพยานให้ได้ความชัดเจนยิ่งขึ้นในรายละเอียด หรืออาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบเอง เพื่อให้ได้ความจริงกระจ่างชัด

ไม่ใช่บทบาทของศาลที่วางเฉยในการค้นหาความจริง โดยเพียงแต่บันทึกคำพยานที่ คู่ความนำสืบแล้วรวมเข้าสำนวน เพื่อนำไปตัดสิน การค้นหาความจริงในการปฏิบัติจึงกลายเป็นภาระของคู่ความที่จะต่อสู้คดีกันและหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์กันเองต่อหน้าศาล และอาศัยวิธีการให้คู่ความ ถามด้านพยาน ฝ่ายตรงข้าม เป็นวิธีการอันสำคัญในการพิสูจน์ความจริง ซึ่งเป็นเรื่องของวิธีปฏิบัติที่สืบทอดกันมาโดยมิได้สอดคล้องกับโครงสร้างของระบบตามกฎหมายที่ไม่มีคณะลูกขุน

กรณีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับบทบาทของศาลในเรื่องความเป็นกลาง ที่เป็นภาวะวิสัยกล่าวคือ เป็นหน้าที่ของศาลต้องสอบถามเรื่องการมีทนายความของผู้ต้องหา¹⁶ และจำเลย¹⁷ หากไม่มีและต้องการศาลต้องจัดหาทนายความให้เพื่อให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้มีโอกาสต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ให้ศาลดำเนินการกระบวนพิจารณาโดยเปิดเผยต่อหน้าคู่ความ หรือสาธารณะเพื่อให้มีการตรวจสอบได้ถึงความโปร่งใส¹⁸ ให้ศาลเลื่อนการพิจารณาคดีออกไป หากคู่กรณีมีเหตุจำเป็นขัดข้องไม่อาจมาศาลได้¹⁹ มีการกำหนดให้มีการตรวจพยานเพื่อให้อีกฝ่ายได้ทราบ²⁰ และมีแนวทางในการต่อสู้คดี ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป ห้ามมิให้ศาลลงโทษจำเลยที่รับสารภาพ จนกว่าได้ฟังพยานโจทก์จนพอใจว่าจำเลยได้ทำผิดจริง²¹ ให้ศาลอ่านคำพิพากษาโดยเปิดเผย²² หากผู้มีประโยชน์

¹⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 134/1.

¹⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 173.

¹⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 172.

¹⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 179.

²⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 173/1.

²¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 176.

²² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 182 วรรคสอง.

เกี่ยวข้องไม่เข้าใจก็ให้ศาลอธิบายคำพิพากษาให้ฟัง²³ และหากจำเลยที่ยากจนขอคัดสำเนาให้ศาลคัดให้²⁴

การที่ศาลมีความเป็นกลางที่เป็นภาวะวิสัย ถือเป็นหัวใจของระบบการดำเนินคดีอาญาของระบบกล่าวหาที่ศาลหรือลูกขุน จะวางตัวเป็นกลางโดยเคร่งครัด ทำหน้าที่เหมือนกรรมการตัดสินกีฬา คอยควบคุมให้ทั้ง 2 ฝ่ายปฏิบัติตามกฎหมายลักษณะพยานโดยเคร่งครัด การปฏิบัติผิดหลักเกณฑ์อาจถูกศาลพิพากษายกฟ้องได้ ศาลจะมีบทบาทค้นหาความจริงน้อยมากเพราะถือว่าเป็นหน้าที่ของคู่กรณีที่จะฟ้องแสวงหาพยานมาแสดงต่อศาลด้วยตนเอง²⁵ โดยจะปรากฏในการกระทำ ดังเช่นการที่ศาลพิจารณาคดีโดยเปิดเผยต่อหน้าคู่ความและบุคคลภายนอกที่ประสงค์จะทราบการพิจารณา โดยให้อีกฝ่ายได้ต่อสู้คดีอย่างเต็มที่เช่น กรณีที่มีเหตุจำเป็นไม่อาจมาศาลได้ก็ให้เลื่อนการพิจารณาไปก่อน การที่ศาลห้ามไม่ให้โจทก์ อ้างจำเลยเป็นพยานเพราะจะทำให้จำเลยเสียเปรียบในการต่อสู้คดี ศาลจะคอยดูแลไม่ให้จำเลยต้องตอบคำถามที่อาจถูกดำเนินคดีได้ เหล่านี้เป็นต้น

3. ศาลมีหน้าที่ตรวจสอบพยานหลักฐานและข้อเท็จจริง

การค้นหาความจริงในคดี ถือเป็นบทบาทและหน้าที่หลักของศาล ซึ่งศาลเองมีหน้าที่ดำเนินการได้อย่างกว้างขวางเพื่อให้ได้มาซึ่งความจริง แต่ในการได้มาซึ่งความจริงจากการสืบพยานหลักฐานนั้น ศาลต้องทำการตรวจสอบพยานหลักฐานหรือ ข้อเท็จจริงนั้นด้วยว่ามีความน่าเชื่อถือ หรือมีความใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากน้อยเพียงไรหรือไม่ ซึ่งศาลสามารถตรวจสอบได้จากสำนวนการสอบสวนของพนักงานอัยการที่ได้ส่งมาพร้อมกับคำฟ้องได้ เนื่องจากในสำนวนการสอบสวนจะปรากฏข้อเท็จจริงที่ได้จากการสอบสวนหลายๆ อย่างแต่ก็มีบางประเทศเช่นประเทศไทยไม่ได้มีการส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมกับคำฟ้องไปยังศาล กฎหมายจึงได้กำหนดให้ศาลมีอำนาจเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการมาเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาได้²⁶

²³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 191.

²⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 189.

²⁵ กุลพล พลวัน, การพิจารณาคดีระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนในกฎหมายไทย เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง กระบวนการยุติธรรมในระบบไต่สวนและระบบกล่าวหา : การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบ สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายอัยการและสถาบันกฎหมายอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด, พศจิกายน 2525, น. 14.

²⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 175.

จากการศึกษาดังกล่าวข้างต้นในนานาอารยประเทศได้ใช้ระบบการดำเนินคดีอาญาตามระบบกล่าวหาส่วนระบบในการค้นหาความจริงขึ้นอยู่กับระบบกฎหมาย กล่าวคือประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายนั้นจะเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ที่องค์กรของรัฐมีหน้าที่ตรวจสอบความจริง และต้องมีความกระตือรือร้นในการตรวจสอบความจริง โดยบทบาทหลักการตรวจสอบข้อเท็จจริงอยู่ที่ศาล

2.2 มาตรฐานในการที่ศาลจะรับฟังพยานจนสิ้นสุดสงสัย

การพิจารณาพยานหลักฐานในคดีอาญานั้น กฎหมายกำหนดให้ศาลใช้มาตรฐานในการพิจารณา โดยห้ามมิให้ศาลพิพากษาลงโทษจนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำความผิดจริง และจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น ซึ่งหากมีข้อสงสัยว่าจำเลยกระทำความผิดจริงหรือไม่ กฎหมายให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย ดังที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 บัญญัติ

“ให้ศาลใช้ดุลพินิจวินิจฉัยชี้ขาดน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งปวง อย่างพิพากษาลงโทษจนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำความผิดจริงและจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น

เมื่อมีความสงสัยความสมควรว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย”

ข้อพิจารณา

1. มาตรฐานในการรับฟังพยานหลักฐานในคดีอาญาแตกต่างจากคดีแพ่ง กล่าวคือในคดีแพ่งนั้น ศาลจะวินิจฉัยชี้ขาดน้ำหนักพยานหลักฐานโดยพิจารณาจากความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานของคู่ความแต่ละฝ่ายว่าฝ่ายใดน่าเชื่อถือมากกว่ากัน ถ้าฝ่ายใดน่าเชื่อถือกว่า ก็จะถือข้อเท็จจริงตามที่ฝ่ายนั้นนำเสนอพิสูจน์ ซึ่งเป็นหลัก proof on the balance of probabilities²⁷

แต่ในการวินิจฉัยชี้ขาดน้ำหนักพยานหลักฐานในคดีอาญานั้น จะต้องพิสูจน์ให้ได้ความชัดว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น ดังนั้น การพิเคราะห์พยานโจทก์หรือพยานจำเลยที่น่าเสนอต่อศาลนั้น ศาลจะต้องถือมาตรฐานที่สูงกว่าในคดีแพ่ง กล่าวคือ ต้องได้ความชัดเจนและศาล

²⁷ ธีรยุทธ กักดิธนากุล, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: หจก. จีรัชการพิมพ์, 2551), น. 75.

แน่ใจว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด และหากมีเหตุอันควรสงสัยว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ ดังนี้ ศาลจะลงโทษจำเลยไม่ได้ ต้องยกฟ้อง เพราะกฎหมายให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย ดังภาษิตที่ว่า “ปล่อยคนชั่วสิบคน ดีกว่าลงโทษคนบริสุทธิ์เพียงคนเดียว” ซึ่งหลักนี้สอดคล้องกับหลัก proof beyond reasonable doubt อันเป็นหลักประกันที่ให้ความคุ้มครองผู้บริสุทธิ์ที่จะไม่ถูกลงโทษถ้าไม่มีหลักฐานที่แน่ชัดว่าเป็นผู้กระทำความผิด²⁸

2. ความหมายของคำว่า “พิสูจน์จนปราศจากข้อสงสัย” หมายความว่า ต้องพิจารณาจากหลักฐานแล้วแน่ใจว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด แต่ไม่ต้องถึงขนาดที่ว่า มั่นใจว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด เพราะในการพิจารณาพยานหลักฐานนั้น มีคดีน้อยมากที่จะมีประจักษ์พยานหรือพยานอื่น ๆ ที่จะยืนยันจนทำให้ผู้พิพากษาหรือผู้วินิจฉัยคดีมั่นใจว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด ดังนั้น จึงมีเกณฑ์มาตรฐานเพียงแน่ใจเท่านั้นก็เพียงพอ²⁹

3. ข้อสงสัยที่จะยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลยนี้ จะต้องเป็นข้อสงสัยในข้อเท็จจริงว่า จำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริงหรือไม่ และต้องเป็นข้อสงสัยที่มีเหตุอันสมควรมิใช่เป็นข้อสงสัยลอย ๆ หรือเป็นข้อสงสัยว่าจากข้อเท็จจริงที่น่าสืบนี้ จำเลยกระทำความผิดในความผิดฐานใดระหว่างความผิดที่โจทก์ฟ้องมาให้ศาลเลือกลงโทษ กล่าวคือ โจทก์ฟ้องให้ลงโทษลักทรัพย์หรือมิฉะนั้นก็รับของโจร จากข้อเท็จจริงได้ความว่าจำเลยกระทำความผิดในพฤติการณ์ดังกล่าว แต่ศาลมีข้อสงสัยว่า จะเป็นความผิดฐานลักทรัพย์หรือรับของโจร ดังนี้ เป็นข้อสงสัยในข้อกฎหมายมิใช่ข้อเท็จจริง จึงไม่อยู่ในบังคับที่จะยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลยตามมาตรา

²⁸B. Shapiro, “To a moral certainty : Theories of Knowledge and Anglo-American Juries 1600-1850”, 38 Hastings Law Journal 153 (1986) : 13.

²⁹มีผู้ให้ความเห็นว่าความแน่ใจของผู้พิพากษาหลังจากพิเคราะห์พยานหลักฐานนั้น ถ้าคำนวณเป็นร้อยละ น่าจะมีความแน่ใจในระดับร้อยละ 70-80 แต่ไม่ต้องถึงเต็มร้อย โปรดดู สุพิศ ปรานีตพลกรัง, หลักการวินิจฉัยข้อเท็จจริง และชี้แนะพยานหลักฐาน, (กรุงเทพฯ : บริษัทประจักษ์ จำกัด, 2533) หน้า 82 ส่วนมาตรฐานในทางปฏิบัติของคดีในศาลอังกฤษ Lord Denning ได้เคยวางหลักไว้ในคดี Miller v Minister of Pensions (1947) 2 All E.R. 372, 373 ว่า ไม่ต้องพิสูจน์ถึงขนาดมั่นใจ แต่ต้องได้ถึงขนาดความน่าเชื่อในระดับสูง ดังนั้น การพิสูจน์จนปราศจากข้อสงสัยจึงไม่ใช่การพิสูจน์จนไม่มีข้อสงสัย มิฉะนั้นแล้วกฎหมายก็อาจไม่สามารถคุ้มครองความปลอดภัยให้กับสังคมได้ เพราะไม่อาจลงโทษคนที่กระทำความผิดแล้วไม่มีหลักฐานที่แน่นอนชัดเจนจนไม่มีข้อสงสัยเลยว่าผู้นั้นกระทำความผิด.

2.3 มาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญา

สำหรับคดีอาญาเป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิต เสรีภาพของจำเลยด้วย กฎหมายก็ให้ความสำคัญคุ้มครองและสิทธิในการดำเนินคดีแก่จำเลยเป็นพิเศษ มาตรฐานการพิสูจน์สำหรับโจทก์และจำเลยก็แตกต่างกันไปด้วย ทั้งมาตรฐานการพิสูจน์ของโจทก์ในคดีอาญาก็ถือว่าสูงกว่ามาตรฐานการพิสูจน์ของคู่ความในคดีแพ่งด้วย มาตรฐานการพิสูจน์ของจำเลยในคดีอาญาก็ถือว่าต่ำกว่ามาตรฐานการพิสูจน์ของคู่ความอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะมีข้อสันนิษฐานของกฎหมายว่า ในคดีอาญาให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด³⁰

2.3.1 โจทก์ในคดีอาญา

ในคดีอาญาโจทก์เป็นผู้กล่าวอ้างว่าจำเลยกระทำความผิด โดยปกติโจทก์จึงมีภาระพิสูจน์ตามข้อกล่าวอ้างของตน โจทก์ต้องนำพยานหลักฐานของตนเข้าสืบก่อนเสมอ เว้นแต่จำเลยจะให้การรับสารภาพ แม้แต่กรณีที่จำเลยรับสารภาพถ้าเป็นคดีที่มีข้อหาซึ่งกฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างต่ำตั้งไว้ให้จำคุกตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไปหรือโทษสถานที่หนักกว่านั้น โจทก์ก็ยังต้องสืบพยานอยู่ (ป.วิ.อ. มาตรา 176)

โจทก์ในคดีอาญานำสืบพยานหลักฐานแต่เพียงให้เห็นว่าพยานหลักฐานของโจทก์มีน้ำหนักดีกว่าพยานหลักฐานของจำเลยหาได้ไม่ โจทก์จะต้องนำสืบให้ศาลเห็นว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดโดยปราศจากข้อสงสัยอันสมควร ดังที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 บัญญัติว่า

ให้ศาลใช้ดุลยพินิจวินิจฉัยชี้ขาดน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งปวง อย่าพิพากษาลงโทษจนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำความผิดจริงและจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น

เมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย

จะเห็นได้ว่ามาตรฐานการพิสูจน์ของโจทก์ในคดีอาญาสูงกว่าของคู่ความในคดีแพ่ง แต่ถึงกระนั้นโจทก์ในคดีอาญาก็หาอาจนำสืบให้ปรากฏข้อเท็จจริงชัดเจนเป็นที่ยืนยันได้เสมอไปไม่ โจทก์ในคดีอาญาก็ต้องนำสืบให้เห็นถึงความน่าเป็นไปได้ เช่นเดียวกับคู่ความในคดีแพ่งนั่นเอง แต่ความน่าเป็นไปได้ในคดีอาญาจะต้องสูงกว่าความน่าเป็นไปได้ในคดีแพ่ง หาก

³⁰รัฐธรรมนูญราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 33 วรรคแรก.

พยานหลักฐานของโจทก์ในคดีอาญาเพียงแต่พิสูจน์ว่าจำเลยอาจเป็นผู้กระทำผิดเท่านั้นย่อมไม่เพียงพอที่จะลงโทษจำเลยได้ โจทก์ในคดีอาญาจะต้องนำสืบให้เห็นได้โดยพยานของโจทก์เองจนศาลแน่ใจว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิดโดยปราศจากข้อสงสัยอันสมควร ไม่ใช่เป็นเรื่องของการเปรียบเทียบพยานฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลยว่าฝ่ายไหนจะมีน้ำหนักดีกว่ากันอย่างไรในคดีแพ่ง แต่อย่างไรก็ดีโจทก์ในคดีอาญาก็นำสืบให้ถึงขนาดว่าจำเลยต้องเป็นผู้กระทำผิดโดยแน่แท้ อย่างแน่นอนหรือไม่ หากกะเกณฑ์ให้โจทก์ในคดีอาญามีภาระการพิสูจน์ถึงขนาดนั้น ก็คงไม่อาจนำผู้กระทำผิดทางอาญามาลงโทษได้ โดยทั่วไปโจทก์ทำได้อย่างมากก็เพียงพิสูจน์ว่าข้อเท็จจริงตามคำฟ้องเกิดขึ้นค่อนข้างแน่ หรือค่อนข้างจะจริง ไม่ใช่ว่าโจทก์จะต้องพิสูจน์ถึงกับว่าเป็นความจริงอย่างแน่นอน ที่โจทก์ต้องนำสืบให้สืบข้อสงสัยก็เฉพาะข้อสงสัยที่มีเหตุผลตามสมควรเท่านั้น คงไม่ต้องสืบให้สืบข้อสงสัยซึ่งแม้อาจเป็นไปได้แต่ก็เป็นการเลื่อนลอยหรือเพ้อฝัน แต่เป็นความสงสัยที่เป็นสาระสำคัญ ซึ่งวิญญูชนทั่วไปควรจะสงสัย ความสงสัยอันสมควรนี้ในทางปฏิบัติย่อมแตกต่างกันตามลักษณะของคดีและตามความหนักเบาของข้อหาในคดี³¹

ตัวอย่างเช่น คดีที่จำเลยถูกฟ้องฐานมีเฮโรอินไว้ในครอบครอง ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าที่เกิดเหตุเป็นห้องตึกมีคนเข้าออกวันหนึ่ง ๆ จำนวนหลายคน ลิ้นชักที่พยานโจทก์พบเฮโรอินไม่ได้ ล็อกกุญแจ ช่างตึกหรือคนตึกคนหนึ่งคนใดนำเข้าไปซ่อนไว้ก็อาจทำได้ กุญแจสำหรับเปิดลิ้นชักมีได้มีแต่ที่จำเลย ของส่วนกลางก็มีอีก 1 ชุด บุคคลอื่นก็อาจเปิดห้องตึกได้ เฮโรอินอาจเป็นของคนอื่นก็ได้ ไม่เป็นการแน่นอนว่าจะต้องเป็นของจำเลย คดียอมเป็นที่สงสัยความสมควร ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 384/2534) โจทก์ไม่มีพยานหลักฐานใดแสดงว่าก่อนเกิดเหตุและหลังเกิดเหตุจำเลยได้กระทำการอย่างใด หรือมีพฤติการณ์อย่างใดแสดงถึงว่าจำเลยอาจสมคบกับคนร้ายที่ยิงผู้เสียหาย คงปรากฏแต่เพียงว่าหลังเกิดเหตุจำเลยได้วิ่งหนีไปทางเดียวกับคนร้ายเท่านั้น แต่ทางนั้นเป็นทางเดิน ซึ่งผู้เสียหายกับพวกและคนร้ายกับพวกและจำเลยเดินตามกันมา จำเลยก็นำสืบว่าเมื่อออกพื้นที่เกิดเหตุแล้วคนร้ายกับพวกก็วิ่งแยกทางไป หลังเกิดเหตุแล้วจำเลยยังอยู่ที่บ้านตามปกติ และจำเลยอ้างว่าได้ไปเยี่ยมผู้เสียหายด้วย ส่วนคนร้ายกับพวกได้หลบหนีไป ข้อเท็จจริงยังรับฟังไม่ได้โดยปราศจากข้อสงสัยว่าจำเลยสมคบกับคนร้ายยิงผู้เสียหาย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3618/2535) จำเลยถูกฟ้องว่าร่วมกับพวกมีฝิ่นไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย จำเลยให้การรับสารภาพ แต่เป็นคดีที่ต้องสืบพยานประกอบ เมื่อโจทก์พิสูจน์ไม่ได้ว่าจำเลยกระทำความผิดตามข้อหาที่ให้การรับสารภาพ ศาลก็ลงโทษตาม

³¹ จรุงจิต บุญเขย, มาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญา (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549), น. 32-33.

ข้อหานี้ไม่ได้ แต่เมื่อจำเลยรับจ้างขนฝิ่นก็ต้องมีความผิดฐานเป็นผู้สนับสนุน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 125/2536) พยานโจทก์ 2 ปาก ซึ่งเป็นผู้ตรวจค้นและจับกุมจำเลยร่วมกันเบิกความถึงการสืบสวนเบื้องต้น การตรวจค้นจับกุม ลักษณะของยาเม็ดของกลาง ตลอดจนลักษณะสำคัญของบ้านจำเลย แตกต่างกันทุกขั้นตอนโดยตลอดเป็นพิรุณ ถือว่าพยานหลักฐานโจทก์มีความสงสัยตามสมควรว่า จำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 137/2536) นับแต่วันเกิดเหตุถึงวันที่จำเลยถูกจับ เป็นเวลาต่างกันร่วม 8 ปี ผู้เสียหายไม่รู้จำหรือเห็นหน้าคนร้ายมาก่อน ไม่น่าเชื่อว่าจำหน้าคนร้ายได้ และผู้เสียหายเบิกความกลับไปกลับมาไม่อยู่กับร่องรอย พยานหลักฐานของโจทก์จึงมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยเป็นคนร้ายหรือไม่ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 238/2536)

ในกรณีที่โจทก์ฟ้องคดีหลายข้อหา โจทก์ก็ต้องนำสืบให้ครบองค์ประกอบความผิดทุกข้อหา เช่นในคดีที่โจทก์ฟ้องว่าจำเลยมีอาวุธปืนไม่ได้จดทะเบียน มีอาวุธโดยไม่ได้รับอนุญาตจากนายทะเบียนและใช้ปืนยิงผู้เสียหาย ในข้อหาเกี่ยวกับอาวุธปืน ศาลฎีกาอาจวินิจฉัยว่าจำเลยไม่ได้รับในข้อหาปืน เมื่อโจทก์ไม่ได้นำสืบว่าปืนนั้นไม่มีทะเบียนและจำเลยไม่มีใบอนุญาตให้ใช้ปืน ก็ลงโทษจำเลยในข้อหานี้ไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 795/2504) โจทก์ต้องนำพยานมาสืบว่าจำเลยกระทำความผิด มิใช่ให้ศาลลงโทษจำเลยด้วยข้อเท็จจริงที่จำเลยตอบคำถามค้านดังที่ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าคดีที่โจทก์ฟ้องขอให้ลงโทษจำเลยฐานมีอาวุธปืนไม่มีหมายเลขทะเบียนไว้ในครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต แม้จะได้ความจากการตอบคำถามของจำเลยว่า จำเลยไม่เคยได้รับอนุญาตจากนายทะเบียนให้มีอาวุธปืนไว้ในครอบครอง ก็ถือไม่ได้ว่าโจทก์ได้นำสืบเพราะในคดีอาญาโจทก์มีหน้าที่นำสืบให้ฟังได้ว่าจำเลยได้กระทำความผิด ทั้งโจทก์ไม่ได้อาวุธปืนเป็นของกลางมายืนยัน และไม่มีหลักฐานอื่นที่พิสูจน์ให้เห็นว่าปืนดังกล่าวไม่มีหมายเลขทะเบียน จึงลงโทษจำเลยฐานมีอาวุธปืนไม่มีหมายเลขทะเบียนไว้ในครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาตไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 853/2532) แต่ศาลฎีกาก็ได้วินิจฉัยว่า ข้อหาที่มีอาวุธปืนและเครื่องกระสุนปืนไว้ในครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต โจทก์มีพยานเห็นจำเลยใช้อาวุธปืนยิงผู้เสียหายและพนักงานสอบสวนเบิกความว่าจำเลยรับในชั้นสอบสวนว่าไม่มีใบอนุญาตให้พกปืนติดตัว จึงถือว่าโจทก์ได้นำสืบในข้อหานี้แล้วแม้ไม่ได้อาวุธปืนมายืนยัน ก็เพียงพอลงโทษจำเลยได้ แต่โจทก์ไม่ได้นำสืบว่าเป็นอาวุธปืนที่ไม่ได้รับอนุญาต จึงต้องฟังให้เป็นคุณแก่จำเลยว่าเป็นอาวุธปืนที่ผู้อื่นได้รับอนุญาตให้มีและใช้ตามกฎหมาย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2132/2534)³²

³² www.deka2007.supremecourt.or.th

มาตรฐานการพิสูจน์สำหรับโจทก์ในคดีอาญานี้ ถือกันว่าเป็นเช่นเดียวกันไม่ว่า จำเลยจะสืบพยานหรือไม่ แม้จำเลยจะไม่สืบพยานมาตรฐานการพิสูจน์ของโจทก์ก็หาเบาลงอย่าง ในคดีแพ่งไม่

ในทางปฏิบัติเป็นที่ยอมรับกันว่า ภาระการพิสูจน์ของโจทก์ในคดีอาญาในแต่ละคดี อาจไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับความหนักเบาของข้อหาด้วย ภาระการพิสูจน์ของโจทก์ในคดีที่มีโทษจำคุก คงต้องมากกว่าในคดีที่มีเพียงโทษปรับ ยิ่งในคดีที่มีโทษจำคุกสูงหรือถึงตลอดชีวิตหรือถึงประหาร ชีวิต การที่จะให้ศาลลงโทษจำเลย โจทก์คงต้องนำเสนอสืบพยานหลักฐานให้หนักแน่นกว่าคดีลหุโทษ เป็นแน่³³

ที่กล่าวมานั้นเป็นมาตรฐานการพิสูจน์สำหรับภาระการพิสูจน์ของโจทก์เพื่อชนะคดี แต่กรณีที่โจทก์นำเสนอเพื่อปลดปล่อยหน้าที่นำพยานเข้าสืบ โดยจำเลยเป็นฝ่ายมีภาระการพิสูจน์ นั้นโจทก์ก็จะต้องนำเสนอสืบให้ฟังได้ในเบื้องต้นว่าจำเลยได้กระทำความผิดตามฟ้อง ซึ่งหากจำเลยไม่ สืบพยานหักล้าง ศาลก็พอจะลงโทษจำเลยได้ มิฉะนั้นศาลคงต้องยกฟ้อง โดยไม่ต้องให้จำเลยนำ สืบพยาน แต่กรณีที่จำเลยเป็นฝ่ายมีภาระการพิสูจน์ซึ่งมีน้อย และโจทก์นำพยานเข้าสืบหักล้าง พยานจำเลยนั้น โจทก์จำต้องนำเสนอสืบถึงขนาดไหน จึงจะถือว่าได้ปลดปล่อยหน้าที่นำพยานเข้า สืบเนื่องจากกรณีนี้จำเลยผู้มีภาระการพิสูจน์ต้องสืบพยานเพียงให้เห็นว่าพยานของตนมีน้ำหนัก ดีกว่าเท่านั้น ฉะนั้นโจทก์ผู้นำเสนอหักล้างก็จะมีหน้าที่เพียงสืบให้เห็นว่าพยานของตนมีน้ำหนัก ดีกว่าเช่นกัน

2.3.2 จำเลยในคดีอาญา

กรณีที่จำเลยให้การปฏิเสธฟ้องโจทก์ ซึ่งโจทก์มีหน้าที่นำเสนอสืบเพื่อพิสูจน์ความผิดของ จำเลย และโจทก์ได้นำสืบฟังได้ในเบื้องต้นว่าจำเลยกระทำความผิดแล้ว ดังนั้นกล่าวกันว่าแม้จำเลยมี หน้าที่นำเสนอสืบ การนำเสนอสืบนั้นมิใช่เพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตน หรือพิสูจน์ให้เห็นว่าพยานหลักฐาน ของโจทก์ที่ว่าจำเลยมีความผิดมีข้อสงสัยอันสมควร หากแต่เป็นการนำเสนอสืบเพียงเพื่อก่อให้เกิด ข้อสงสัยอันสมควรขึ้นในใจของจรรยาเท่านั้น ถ้าจรรยายังมีข้อสงสัยในพยานหลักฐานของโจทก์อยู่ก็ต้อง ยกฟ้อง

หลักดังกล่าวนี้แม้จะเป็นของกฎหมายอังกฤษ แต่โดยที่รัฐธรรมนูญได้สันนิษฐานว่า จำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีการพิสูจน์ว่าเป็นผู้ผิด และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ

³³ จรุงจิต บุญเฮย, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 31, น. 35.

อาญา มาตรา 227 วรรคสอง ได้บัญญัติว่าเมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย ฉะนั้นหลักกฎหมายของเราก็น่าจะเป็นทำนองเดียวกันว่า หากจำเลยสามารถเสนอพยานหลักฐานหรือแม้แต่ถ้าคำพยานโจทก์ให้เกิดข้อสงสัยอันสมควรว่า จำเลยไม่ได้กระทำความผิดแล้ว ศาลก็ต้องยกฟ้อง จำเลยหาจำเป็นต้องนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ให้มากไปกว่านี้ไม่ จึงปรากฏอยู่เสมอว่าในคดีอาญาแม้ข้อต่อสู้และพยานหลักฐานของจำเลยฟังไม่ขึ้นหรือแม้จำเลยไม่ต่อสู้คดีเลย ศาลก็อาจยกฟ้องโจทก์โดยยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้เป็นผลดีแก่จำเลย แต่ในทางปฏิบัติเพื่อความรอบคอบในการดำเนินคดี จำเลยอาจนำพยานหลักฐานนำสืบหักล้างพยานโจทก์และนำสืบเพื่อแสดงว่าตนไม่ได้กระทำความผิด ซึ่งจำเลยมีสิทธิที่จะกระทำได้ แม้ตามกฎหมายจะไม่มีหน้าที่เช่นนั้นก็ตาม หน้าที่นำสืบของจำเลยในกรณีนี้เป็นหน้าที่นำพยานเข้าสืบเท่านั้น หาใช้ภาระการพิสูจน์ไม่

ในกรณีที่จำเลยให้การยอมรับว่าได้กระทำการตามที่โจทก์ฟ้อง แต่ได้ยกข้อต่อสู้ขึ้นอ้างเพื่อให้ตนพ้นผิดหรือไม่ต้องรับโทษ ดังนี้ ย่อมเป็นการที่จำเลยกล่าวอ้างข้อเท็จจริงเพื่อสนับสนุนคำให้การของตน อันจะทำให้จำเลยมีภาระการพิสูจน์ตามหลักในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84 ประกอบด้วยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15 หรือในกรณีที่กฎหมายพิเศษกำหนดให้จำเลยมีหน้าที่นำสืบในบางเรื่อง เช่น พ.ร.บ. การพนันฯ และ พ.ร.บ. ศุลกากรฯ เป็นต้น มีปัญหาว่าในกรณีเหล่านี้จำเลยจะต้องนำสืบให้ได้ตามมาตรฐานใด ศาลจึงจะตัดสินให้จำเลยชนะคดี ตามกฎหมายอังกฤษถือกันว่าในกรณีที่จำเลยมีภาระการพิสูจน์ หน้าที่นำสืบของจำเลยเบากว่าหน้าที่นำสืบของโจทก์ในคดีอาญาและอยู่ในระดับเดียวกับการนำสืบของคู่ความในคดีแพ่ง แม้กฎหมายของเราจะไม่ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้โดยชัดแจ้ง แต่เมื่อการนำสืบของจำเลยมิใช่ให้นำสืบเพื่อพิสูจน์ความผิดจนสิ้นข้อสงสัยดังหน้าที่นำสืบของโจทก์ การนำสืบของจำเลยก็น่าจะใช้มาตรฐานเดียวกับการนำสืบในคดีแพ่ง คือนำสืบให้ศาลเห็นว่าพยานของตนน่าเชื่อถือกว่าพยานของโจทก์ คือแสดงให้เห็นว่าพยานของจำเลยมีความน่าเชื่อถือได้กว่าพยานของโจทก์นั่นเอง